
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2014 (год. XXIII), ISSN 2367-8585

ХРОНИКА

ДЕСЕТИ ЮБИЛЕЕН МЕЖДУНАРОДЕН СИМПОЗИУМ „ТЪРНОВСКА КНИЖОВНА ШКОЛА“

Под обединяващия наслов *Търновската държава на Духа* юбилейният Десети Международен симпозиум „Търновска книжовна школа” се проведе от 17 до 19 октомври 2013 г. под патронажа на проф. дпн Пламен Легкоступ, ректор на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий”. Авторитетният научен форум посвети заседанията си на 50-годишния юбилей на Великотърновския университет и на 650-годишнината от успението на преп. Теодосий Търновски. Своето участие заявиха десетки учени от България, Германия, Гърция, Дания, Италия, Полша, Русия, Украйна, САЩ.

Проф. дфн Иван Харалампиев ръководи тържественото откриване на Симпозиума в Аулата на университета. Проф. Пламен Легкоступ обяви новия носител на *Международната награда „Св. Евтимий, патриарх Търновски”* – проф. Димитриос Гонис от Богословския факултет на Атинския университет за неговите изследователски приноси в областта на византийско-българската исихастка общност от XIV век. Досега университетската Евтимиева награда, която се присъжда от 1979 г. по решение на Академическия съвет, е връчвана на чуждестранните българисти акад. Франчишек Славски, проф. Йежи Русек, акад. Дмитрий С. Лихачов, проф. Гунар Сване, проф. Войчех Галонзка, проф. дфн Юрий К. Бегунов.

Проф. Димитър Кенанов направи творчески портрет на видния гръцки българист и подчерта принципната последователност в него-

вите проучвания: „Отправна точка за изследванията на проф. Димитриос Гонис е духовното наследство на византийско-българската православна общност, която дава неповторими примери за всеотдайна дружба между български и гръцки църковни дейци като преп. Григорий Синаит, преп. Теодосий Гърновски и Патриарх Калист. Тази традиция се споделя от именития ни гръцки гост, който десетилетия наред активно поддържа българските си научни приятелства, а в своите изследвания отстоява обективните исторически истини и проявява траен интерес към теми, свързани с православно единство на българи и гърци през вековете. Силно изразеното съработничество, съдейственост и взаимопомощ с колеги по интереси отразява важна истина в науката – тя е колективно дело и тя не може да бъде резултат само от творческо уединяване в тишината на личния кабинет”.

С нескрито искрено вълнение заради оказаната му чест – „израз на преизобилна обич”, проф. Димитриос Гонис започна своите „Думи на благодарност”: „Лично аз не забравям, че по някакво съвпадение съдбата ми се свързва с България и аз това го приемам като Божие благословение. Патриарх Калист, с чието книжовно дело трябваше да се занимавам, е съставил житията на преподобните Григорий Синаит и Теодосий Гърновски, второто от което е запазено само в среднобългарски превод. Изследователската ми работа ме накара да дойда за една година в България, да науча български език и да работя с проблемите на житията на преподобните Теодосий и Григорий и със старославянския превод на „Учително евангелие”, което в някои славянски ръкописи се приписваше на Калист. Пред мене се отвори един нов свят. Това беше Гърновската книжовна школа със своето първо и второ поколение изследователи...”

В приветствието си към участниците проф. Пламен Легкоступ изясни „избраната интегрална тема на научния форум – „Гърновската държава на Духа”: тя „е заета от известния доклад пред Първия международен конгрес по българистика (1981) на видния руски славист акад. Дмитрий Сергеевич Лихачов, който изтъква славяноцентричната духовна мисия на културата от Второто българско царство. <...> По традиция организаторите на симпозиумите от Научноизследователския център „Гърновска книжовна школа” се

стремят да събират цвета на световната славистика и византинистика, да предоставят възможност за среща и диалог между различни школи и поколения учени – младите по възраст изследователи да станат възприемници на свои близки по дух учители. Как е приложен този методологически принцип, ще видим, ако разгърнем страниците на деветте тома „Търновска книжовна школа”, от които се интересуват световните библиотеки. Ето някои от големите имена в първите два симпозиума: акад. Емил Георгиев, акад. Петър Динеков, проф. Куйо Куев, проф. Дора Иванова-Мирчева, проф. Донка Петканова, проф. Надежда Драгова, проф. Пеньо Русев, акад. Дмитрий Лихачов, проф. Джордже Трифунович, проф. Радмила Маринкович, проф. Георге Михаила, проф. Юрий Бегунов, проф. Евгения Дьомина и редица други. Редом с тях в програмите на научните заседания се четат имена на млади учени, които чрез общуването си с именитите си колеги много бързо израстват и стават наследници и продължители на големите си учители. Заслужава да подчертаем постоянната *отвореност* и достъп за участие във великотърновския научен форум на всички обективни и отговорни български и чуждестранни учени, което позволява много бързо да се разгръщат мащабни изследвания за Търновската книжовна школа в дисертации, монографии и студии”.

В предверието на Аулата за участниците в Симпозиума беше подготвена изложба на книги с изследвания за историята и културата на Втората българска държава. Между тях бяха две издания, отпечатани в навечерието на научния форум: *Почетните професори на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий”. Евтимиевата награда, 1963–2013 и Търновски писмена. Алманах за Търновската книжовна школа. 5/2013.*

В секция „Литературознание“ бяха заявени доклади из историята на старобългарската книжовност в контекста на славянските писмени традиции*. **Проф. дфн Анчо Калоянов** в изложението си представи доказателства за Григорий Цамблак, „архиепископ Росийски” като автор на „Сказание за Българската и Сръбската Патри-

* Програмата на заседанията вж. <http://www.uni-vt.bg/1/?page=8210&zid=146>. Към 15.11.2013.

аршии” в руските преписи на Кръмчаята от XV–XVI век. Върху проблеми на Борилския синодик разискваха **проф. д-р Христо Трендафилов** (*Преславските патриарси според Борилския синодик*) и **гл. ас. д-р Юлиан Великов** (*Борилският Синодик и светотеческото учение за образа и изобразимостта*). **Проф. д-р Веселин Панайтов** въведе ново име в старобългарската химнография – търновската поетеса Зоя. **Доц. к-н Валентина Петрова** постави стила „плетение словес” на Епифаний Премъдри в рамките на средновековната поезия. **Доц. д-р Антоанета Буюклиева** говори за библейските цитати в житията на св. Евтимий, патриарх Търновски. **Проф. д-р Георги Минчев** сподели наблюдения върху текста на “Беседа против богомилите” от Презвитер Козма. **Проф. д-р Венелин Грудков** разкри въздействието на средновековното търновско наследство върху съдържанието на съвременната историческа проза. **Проф. Димитър Кенанов** свърза книгата „Богородичник” с преводаческото дело на атонския старец Йоан. **Гл. ас. д-р Невена Гавазова** обобщи резултатите от херменевтичния си прочит на слово за послушанието от св. Йоан Лествичник, а **гл. ас. д-р Грета Стоянова** анализира Проложното житие за св. Сава в ръкопис № 403 от сбирката на ЦИАИ – София. **Д-р Елена Белякова, Таисия Белякова** съпоставиха народните култове на Балканите и дейността на св. Патриарх Евтимий Търновски.

В секция „Езикознание“ се дискутираха езикови особености на конкретни текстове от ръкописните и старопечатните славянски книги: **проф. д-р Лора Тасева**, *Словообразователни тенденции в българския и сръбския превод на календарните стихове на Христофор Митиленски*; **доц. д-р Ценка Досева**, *Из лексиката на ранната славянска химнография*; **доц. д-р Събка Богданова**, *Среднобългарският превод на Пандектите на Никон Черногорец в руски преписи от периода на Второто южнославянско влияние*; **доц. д-р Анна Новикова**, *Към въпроса за южнославянските извори на Острожската Библия*; **доц. д-р Иван Илиев**, *Конюнктивните употреби в среднобългарските текстове и произведения от XIV–XV век*; **гл. ас. д-р Петя Карамфилова**, *Сложни думи – съществителни имена в Дионисиевия превод на антиюдейските слова на Йоан Златоуст*; **Никита Тарасенко**,

Особености в предаването на някои лексикални единици в славянските преводи на „Откровение“; доц. д-р Татяна Илиева, Словникът на търновския F.I.461 като източник за изследване на лексико-семантичните групи в старобългарски език (върху материал от Книга на пророк Иезекиил); доц. д-р Нели Василева, Езикови особености на текста на Лествицата във Великите чети-минеи на митрополит Макарий (в съпоставка с търновския превод на паметника).

Проф. дфн Иван Харалампиев постави още веднъж въпроса за числителните имена в езика на Патриарх Евтимий; **проф. д-р Лъчезар Георгиев** потърси проекциите на емблематиката на българската ръкописна книга в предосвобожденски издания. На българските ръкописи от XVI век в сбирката на Супрасълската библиотека се спря **проф. Антони Миронович**. Реформата в богослужението от XIII–XIV в. и служебните минеи – на тази интересна тема разгърна разсъжденията си **проф. дфн Искра Христова-Шомова**. Терминологията на магьосничеството в старобългарската книжнина изясни в доклада си **н.с. Ольга Трефилова**, а **д-р Екатерина Дикова** проследи пунктуационната система в сборник No 31 от сбирката на П. Н. Никифоров. Езикът на превода – *status sine transformatione* или *status cum transformatione*? – на това питане отговори **проф. д-р Мария Спасова** върху основата на старобългарския и среднобългарския превод на *Слово на Велика сряда* от Йоан Златоуст в преписи от XI–XV век. Нови данни за преводаческото изкуство прибавиха **доц. д-р Петко Петков** (*Преводът на житието на св. Антоний Велики по преписа в ръкопис № 4/8 от сбирката на Рилския манастир*) и **доц. д-р Камен Димитров** (*Сложни думи в среднобългарския превод на словата против аномеите от св. Йоан Златоуст*).

Кръглата маса „Преп. Теодосий Търновски – личност и дело“ беше открита от **проф. Димитриос Гонис**, който проследи и коментира византийските имена в Житието на св. Теодосий като свидетелство за историчността на текста. На заседанието бяха показани нови научни издания за Парория, Кефаларево, преп. Григорий Синаит и преп. Теодосий Търновски. В представените книги на проф. Драгомир Лалчев и д-р Милен Нанков е направен опит да се локали-

зира местонахождението на Странджанска Парория. Тази тематика на двамата автори се дискутира на заседанието. В доклада си **доц. д-р Илия Евангелу** обстойно разгледа жизнения път на св. Теодосий Търновски и основателно обоснова тезата си за него като пример за монах исихаст. С нови изворови материали **о. Марко Скарпа** разшири знанията за парорийските и кефаларевските ръкописи.

С приносен характер и разнообразие се отличаваха и докладите в секция „История и археология”. **Проф. дин Бистра Николова** потърси облика на средновековния книжовник (*Грамматикът. Монах, църковник или светско лице*). Групата на археолозите се включи с най-новите си открития: **доц. д-р Мирко Робов**, *Комплексът при църква № 3 на Трапезица – представителна резиденция или манастир?*; **ас. Мария Долмова-Лукановска**, **доц. д-р Христо Харитонов**, *Нови нумизматични данни за стратиграфията на крепостта Трапезица*; **доц. д-р Константин Дочев**, *Употребата на златни перпери в българската държава през XIV век*; **д-р Иван Чокоев**, *За един вид представителен текстил от XIV век (по археологически и писмени свидетелства)*; **Диана Косева**, *Средновековни стенописи от археологически разкопки във Велико Търново. История на проучванията*; **гл. ас. д-р Деян Рабовянов**, **доц. д. изк. Константин Тотев**, *Два нови византийски пръстен-печати от Велико Търново*; **проф. д-р Хитко Вачев**, *Нов женски пръстен-печат от XVIII век*.

Проф. дин Иван Тютюнджиев описа ролята и присъствието на българи в Йерусалим (IX–XIX в.). **Доц. д-р Андрей Андреев** разисква съотношението между свещената и царската власт при Патриарх Никон Московски и на цяла Русия. **Доц. д-р Иван Лазаров** се върна към времето на цар Петър и проблема за властта при възстановяването на българската държава в края на XII век. **Доц. д-р Димитър Димитров** се присъедини към същото тематично направление: *Злият Светополк: мит или историческа истина (Към владетелския модел в Източна Европа през IX–X век)*. **Доц. д-р Николай Проданов** обрисова заложеността като правен институт в средновековна България. **Гл. ас. д-р Момчил Младенов** презеде хронологически срещата на св. Патриарх Евтимий и император Йоан V Палеолог. **Анюта Каменова-Борин** постави Чипров-

ската света обител „Св. Иван Рилски” сред българските огнища на просвета. **Проф. д-р Пламен Павлов** говори за митарствата на св. Ромил Видински, **ас. д-р Николай Хрисимов** – за името на хълма Царевец през Второто българско царство. Въз основа на данните от кореспонденцията между Константинополската патриаршия и Охридската архиепископия в началото на XV в. **д-р Атанаска Стамболийска** уточни кога Видинската епархия преминава под юрисдикцията на Охридската архиепископия. **Доц. д-р Зарко Ждраков** и **Пламен Терзиев** очертаха визиите на Вселенските събори в Търновската катедрална църква от 1442 година и влиянието на Флорентинската уния. **Проф. д-р Константинос Нихоритис** и **д-р Йонанис Сисну** въведоха нови данни за стенописи и икони на Светите Седмочисленици през османския период на Балканите.

В секция „Философия. Богословие. Изкуствознание” **проф. д-р Димитър Цацов**, **гл. ас. д-р Георги Белогашев** предложиха синергийно-антропологична интерпретация на исихазма. С богословска насоченост бяха изложенията на **проф. протопрезв. д-р Николай Шиваров**, *Служение на Бога и на народа в подвиг, взор към бъдещето: Преданията за прорицателя Валаам в Библията и в хананския надпис в Тел ел Деир и аскетическото насочване по-късно в Търновска България. Екзегетически и исторически поглед*; **доц. д-р Димитър Попмаринов**, *Жребият в Свещеното Писание като израз на Божията воля*; **доц. д-р Стефан Стефанов**, *Богослужебните указания за празниците на българските светии в църковнославянските цариградски типичи XIX век*.

Различни аспекти от историята на изкуството бяха анализирани от **проф. д. изк. н. Спартак Паскалевски**, *Памет и художествен диалог в поствизантинизма на 15–16 век*; **проф. д-р Патрик Льокак**, *Ренесансът от XIV век и стенописният архитектурен декор на църквата в Иваново*; **доц. д-р Зарко Ждраков**, **Паоло Ториджани**, *Идентифициран образ на граф Амедей Савойски в Несебър*; **доц. д-р Миглена Прашкова**, **гл. ас. Тодор Енчев**, *За една византийска икона на св. Димитър Мегас Дукс от Търново*; **гл. ас. д-р Ваня Сапунджиева**, *Възникване на Тревненската художествена школа в контекста на изкуството на Балканите – XVII–XVIII век*; **проф. д-р Гликерия Хадзули**, *Една плащаница от XIX век от*

района на Велико Търново; Иван Матев, Св.-Евтимиевата исихастка традиция в късните стенописни (агиографски) изображения на св. Йоан Рилски във възрожденските църкви на Стара Загора.

Всички доклади отразяваха високото научно равнище на съвременната старобългаристика и славистика, обобщенията и изводите следваха принципите на обективната наука.

За участниците в Симпозиума беше организирана екскурзия до Килифаревския манастир “Рождество на Пресвета Богородица”.

В заключение можем да отправим искрена признателност и благодарност към чуждестранните и българските учени за проявената им съпричастност към духовния свят на Търновската книжовна школа, към делото на преп. Теодосий Търновски и мисията на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий”.

Проф. дфн Димитър Кенанов